

Zbigniew Hojka

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0003-2169-1050

RUDOLF RANOSZEK – ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA (1894–1986)

Rudolf Ranoszek – Life nad Work (1894–1986)

Summary: The article is concerned with life and work of Rudolf Ranoszek (1894–1986). Ranoszek was the forefather of Hittitology in Poland. In 1954 he became the director of the Ancient East Philology Institute at the Philological Department of Warsaw University. In his studies, Professor Ranoszek analyzed the links between Asia Minor and Aegean civilization. He was interested in the history and religion of the Ancient Middle East. He conducted research on the Linear B on Crete.

Keywords: hetytology, asyrology, the Ancient East

Słowa kluczowe: hetytologia, asyriologia, Wschód Starożytny

Rudolf Ranoszek urodził się 5 kwietnia 1894 r. w Moszczenicy Piaskach koło Jastrzębia Zdroju jako ósme z dziesięciorga dzieci. Jego rodzice, Jan i Karolina, prowadzili średniej wielkości gospodarstwo rolne. W Moszczenicy rodzina Ranoszków cieszyła się szacunkiem, w konsekwencji czego Jan Ranoszek został naczelnikiem gminy. W późniejszym okresie zakupił młyn i wybudował niewielką cegielnię. Pozwoliło mu to zwiększyć dochody, których znaczną część przeznaczył na sfinansowanie wykształcenia swoich dzieci, z których czworo posłał do gimnazjum¹. Dbal o wykształcenie dzieci chłopskich na Górnym Śląsku

¹ Starszy brat Karol Ranoszek studiował teologię w Krakowie i Monachium. Po przyjęciu święceń kapłańskich pracował w gimnazjach w Mikołowie i Pszczynie. Był m.in. dyrektorem gimnazjum niemieckiego w Pszczynie. Franciszek Ranoszek po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego był nauczycielem, a później inspektorem szkolnym w Tarnowskich Górach. Wiktor Ranoszek był nauczycielem.

była w tym okresie dosyć niezwykła, gdyż zwyczajowo rodzice ograniczali się do kształcenia swoich dzieci na poziomie podstawowym. Dzieci po szkole pomagały w prowadzeniu gospodarstwa, a następnie, po osiągnięciu pełnoletności, najczęściej wyjeżdżały za pracą do ośrodków przemysłowych na Górnym Śląsku lub zachodzie Niemiec². W domu rodzinnym Rudolfowi wpojono szacunek do pracy, rodziny oraz niepoddawanie się przeciwnościom losu. Stamtąd wyniósł swoją polską tożsamość narodową, ale jednocześnie szacunek dla kultury niemieckiej. W szkole nauczył się literackiego języka niemieckiego, w którym do końca życia formułował myśli, jednakże w domu mówił po śląsku. Zawsze miał kłopoty z literacką polszczyzną³. Od 1900 r. uczęszczał do trzyklasowej szkoły ludowej w Moszczenicy⁴. Po jej ukończeniu kontynuował samodzielnie naukę w domu.

Od 1907 r. uczył się w Das Königliche Katholische Gymnasium (Królewskim Katolickim Gimnazjum) w Gliwicach. Szkoła ta charakteryzowała się wysokim poziomem nauczania, posiadała dobrze wyposażone sale lekcyjne oraz bibliotekę z bogatym księgozbiorem. Ranoszek był bardzo dobrym uczniem, dzięki czemu otrzymywał stypendium od Deutscher Schulverein, które przeznaczał na opłacenie czesnego i internatu. Umożliwiało mu ono kontynuowanie kształcenia, gdy jego ojciec popadł w kłopoty finansowe. Ranoszek cały czas przyznawał się do polskości, co naraziło go na szykany ze strony dyrektora gimnazjum Ernsta Smolki oraz kierownika internatu⁵. Już wtedy zainteresował się Wschodem Starożytnym, nauczył się łaciny, greki i hebrajskiego. Zachwyciła go literatura klasyczna. Po raz pierwszy z starożytnymi zabytkami, to jest mumią i sarkofagami egipskimi, zetknął się w miejscowym muzeum. Wydaje się, że doskonale wykształceni nauczyciele wywarli na niego wpływ przy wyborze dalszej drogi życiowej. Ranoszek postanowił zostać nauczycielem, który to zawód cieszył się wówczas wielkim poważaniem, a osobom pochodzącym ze środowisk chłopskich i robotniczych dawał możliwość awansu społecznego.

² J. Musioł, *Cicho żyć, cicho pracować, cicho odejść...*, [w:] *Ślązacy*, red. J. Musioł, Katowice 1987, s. 77; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz. W 90-tą rocznicę urodzin*, Warszawa 1984, s. 17; J. Musioł, *Ślązacy*, Katowice 1987; G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek. Z życia i twórczości: materiały posesyjne*, red. J. Śliwiok, Katowice 2000, s. 10–11.

³ P. Taracha, *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego po 1945, L-R*, red. A.K. Wróblewski, W. Baraniewski, W. Tygielski, Warszawa 2016, (Monumenta Universitatis Varsoviensis, 1816–2016), s. 553.

⁴ L. Majewski, *Szkoła Podstawowa nr 16 im. Profesora Rudolfa Ranoszka w Jastrzębiu Zdroju*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 63; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 19.

⁵ Rodzina Ranoszków podzieliła się pod względem narodowościowym. Część rodzeństwa opowiedziała się za niemieckością. Jego najstarszy brat, ks. Karol Ranoszek czuł się Niemcem. Po II wojnie światowej osiadł na zachodzie Niemiec.

W 1914 r. Ranoszek zdał egzamin maturalny⁶. W tym samym roku rozpoczął studia z filologii klasycznej na Uniwersytecie we Wrocławiu. Wybór studiów był w dużym stopniu efektem obcowania z nauczycielami języków klasycznych w pruskim gimnazjum w Gliwicach, którzy zachęcili go do podjęcia studiów filologicznych⁷. Na Uniwersytecie spotkał się z wybitnymi znawcami kultury babilońskiej, hetyckiej i asyryjskiej: Ernstem Kornemanem, Otto Cichoriusem, Brunonem Meissnerem i Arthurem Ungnadem, którzy odkryli jego predyspozycje naukowe. Być może widzieli w nim kontynuatora prowadzonych przez siebie badań. Dzięki nim poszerzył swoje studia o historię i filologię starożytnego Bliskiego Wschodu⁸. Szczególne zainteresowanie u młodego studenta budziło państwo hetyckie, które w tym okresie było jeszcze słabo rozpoznane. Możliwości pogłębienia wiedzy o Hetytach zwiększyły się po odczytaniu w 1915 r. pisma hetyckiego przez Bedřicha Hroznego, profesora asyriologii z Uniwersytetu Wiedeńskiego. Skłoniło to Ranoszka do wzięcia Hetytów za przedmiot rozprawy doktorskiej⁹. Ze szczególnym upodobaniem zajmował się historią i filologią Mezopotamii.

W czasie I wojny światowej Ranoszek był zmuszony przerwać studia z powodu powołania do wojska, gdzie prawdopodobnie pełnił służbę na tyłach. Po zakończeniu działań wojennych i demobilizacji kontynuował studia oraz pisał dysertację doktorską. W konsekwencji 28 marca 1922 r. obronił pracę doktorską pt. *Ein Brief des Königs Hattušil von Hatti an den König Kadašman-Enlil von Babylon aus den Anfang des XIII Jahrhundert v. Chr (List króla Hattusilisa z Hatti do króla Kadaszman-Enlila z Babilonu z początku trzynastego wieku przed Chr.)*, a następnie otrzymał tytuł doktora filozofii. Promotorem pracy był wybitny niemiecki asyriolog prof. dr hab. Bruno Meissner¹⁰. Praca spotkała się z uznaniem wrocławskiego środowiska naukowego, w efekcie czego zaproponowano Ranoszkowi pracę na wrocławskiej uczelni, której Ranoszek nie przyjął.

⁶ G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 11–12; E.B. Ćwiklińska, *Rudolf Ranoszek-gliwicki gimnazjalista*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 60–61; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 81; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 19.

⁷ G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 10.

⁸ J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 19; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 75; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 20; P. Taracha, *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 555.

⁹ J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 20–21.

¹⁰ Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka przy Szkole Podstawowej nr 16 w Jastrzębiu Zdrój, *Dyplom doktorski Rudolfa Ranoszka wydany przez Uniwersytet Wrocławski w 1922 roku*; G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 13; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 83.

Trudno dziś stwierdzić, co zaważyło na odrzuceniu przez niego tej propozycji. Jakiś wpływ na to miał niewątpliwie podział Górnego Śląska pomiędzy Polskę i Niemcy, w konsekwencji którego jego rodzinne strony zostały przyłączone do Rzeczypospolitej. Po powrocie na Górny Śląsk, z dniem 1 września 1922 r. Ranoszek podjął pracę jako nauczyciel greki i łaciny w klasycznym Państwowym Gimnazjum w Rybniku¹¹ oraz w nowo powstałym rybnickim gimnazjum sióstr urszulanek¹². Gimnazjum klasyczne było szkołą o średnim poziomie, do której uczęszczali synowie nielicznej polskiej inteligencji, rzemieślników, robotników i chłopów. W 1926 r. Ranoszek przeniósł się do Katowic, gdzie zatrudnił się w Państwowym Gimnazjum Klasycznym¹³. Uczył tam greki, łaciny i historii¹⁴.

Jako nauczyciel wzorował się na pruskiej tradycji i był bardzo wymagającym pedagogiem. Po latach Alojzy Melich wspominał „Ta sama surowa twarz, bystre oczy, niebywała koncentracja uwagi. [...] wchodzi do klasy w ciemnym garniturze, mocno stąpając, my stoimy wyprężeni na baczność, On przechodzi obok ławek, lustrując uczniów [...] Był człowiekiem niezwykle wymagającym, ale też wymagał od siebie. Skąpo używał słów, brał odpowiedzialność za każde słowo, operował konkretami. Nie znosił ogólników, pustosłowia, frazesów. Skłaniał do uczenia, wprost zmuszał do opanowania przedmiotu również na podstawie literatury. Kuliśmy całymi dniami historię”¹⁵. Na jego lekcjach panowała żelazna dyscyplina. Zdarzało się, że za przewinienia wymierzał trzecią kary cielesne. Stawiał niejednokrotnie zbyt wysokie wymagania, którym uczniowie nie byli w stanie sprostać, co wywoływało u części z nich strach. Z drugiej strony potrafił wzbudzić zainteresowanie uczniów, którzy szanowali go za rzetelność, wiedzę i bezkompromisowość. W czasie lekcji mówił bardzo powoli, co mogło wynikać ze słabej znajomości poprawnej polszczyzny. Jego uczniami byli między innymi kardynał Bolesław Kominek, bp Herbert Bednorz oraz prof. Alojzy Melich¹⁶.

Praca w szkole średniej nie zaspokajała jednak jego ambicji. Znaczną część wynagrodzenia przeznaczal na zakup książek. Nie zdecydował się także na założenie rodziny. Po trzech latach pracy w katowickim gimnazjum postanowił poświęcić się wyłącznie pracy naukowej, w której skupił się na kulturze antycznej oraz językach Bliskiego Wschodu. W 1929 r. uzyskał zgodę władz oświatowych województwa śląskiego na płatny urlop, który miał mu umożliwić przygotowanie rozprawy habilitacyjnej. Dzięki dwuletniemu urlopowi Ranoszek mógł odbyć

¹¹ Obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. Powstańców Śląskich.

¹² *Księga Pamiątkowa Państwowego Gimnazjum i Liceum w Rybniku: 1922–1947*, Rybnik 1947.

¹³ Dzisiaj Liceum im. Adama Mickiewicza.

¹⁴ A. Melich, *Kilka wspomnień*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 54.

¹⁵ A. Melich, *Kilka wspomnień*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 54.

¹⁶ J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 83; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 21–24; A. Melich, *Kilka wspomnień*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 54.

najpierw roczny staż naukowy na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie na Uniwersytecie w Lipsku. Tam też nawiązał kontakt z wybitnymi niemieckimi uczonymi – asyriologiem prof. Benno Landsbergerem i hetytologiem prof. Johannesem Friedrichem. Pobyt na niemieckiej uczelni znacznie posunął prace nad rozprawą habilitacyjną. Ranoszek pogłębiał znajomość języków starożytnego wschodu. Napisał w tym okresie kilka artykułów naukowych. Po zakończeniu urlopu zrezygnował z pracy w gimnazjum.

W latach 1933–1934 pracował jako asystent w Instytucie Orientalistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie¹⁷. W tym czasie przygotował i opublikował recenzje do wydania eposu o Gilgameszu oraz pracy I.J. Gelba o inskrypcjach z obszaru Alishar¹⁸. W 1934 r. na stałe przeniósł się do Warszawy, gdzie na uniwersytecie w roku akademickim 1934–1935 dawał tzw. wykłady zlecane. Tam też opublikował pracę habilitacyjną, zatytułowaną: *Kronika króla hetyckiego Tuthaljasa (IV)*. Na podstawie tekstów hetyckich zachowanych na częściowo zniszczonych tabliczkach jako pierwszy wysnuł hipotezę, że pod mianem *Ahhiyawa* kryje się tajemniczy, niezależny od Hetytów lud, który lokalizował na terenie Azji Mniejszej, identyfikowany dzisiaj z Achajami¹⁹. W marcu 1935 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim w zakresie hetytologii i asyriologii na podstawie wspomnianej pracy. Recenzentami pracy byli profesorowie Bedřich Hrozný, Mojżesz Schorr i Antoni Śmieszek.

Po habilitacji został zatrudniony jako docent prywatny w Instytucie Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie prowadził kursy języków sumeryjskiego, akadyjskiego i hetyckiego oraz miał wykłady z historii i kultury Starożytnego Wschodu²⁰. Na warszawskiej uczelni był prekursorem w badaniach nad językami i kulturą Wschodu Starożytnego. Zaczął gromadzić literaturę oraz pomoce dydaktyczne dotyczące tej tematyki.

W środowisku naukowym zaistniał jako ceniony badacz Wschodu Starożytnego. Bardzo dobrze przyjęta została nie tylko jego praca habilitacyjna, ale również rozprawa pt. *Traktat króla hetyckiego Arnuwandasa z krajem Ismirika*, którą opublikował po polsku i niemiecku na łamach „Sprawozdań z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”²¹ oraz w „Indogermanische Forschungen”.

¹⁷ XI 1933–XI 1934.

¹⁸ J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 25.

¹⁹ R. Ranoszek, *Kronika króla hetyckiego Tuthaljasa (IV)*, Lwów 1934; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 87; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 24–25.

²⁰ G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 14–15; J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 21; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 75; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 25.

²¹ R. Ranoszek, *Traktat króla hetyckiego Arnuwandasa z krajem Ismirika*, „Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego XXXII” 1938, t. 37, s. 25–30.

W rozprawie tej udowodnił, że pod koniec XIII w. p.n.e. państwo Hetytów było już pogrążone w kryzysie, który doprowadził do jego upadku w następnym stuleciu. Ponadto był autorem recenzji książki znawcy języka hetyckiego Ferdinanda Sommera, pt. *Die Ahhijavā-Urkunden*²². Równie wnikliwa była recenzja pracy amerykańskiego badacza M. Berkooza poświęconej językowi akkadyjskiemu²³. W 1938 r. zamieścił recenzję rozprawy A. Goetzego „Hethiter, Churriter und Assyrer” w czasopiśmie „Indogermanische Forschungen”²⁴. Był również autorem rozdziału *Religia asyro-babilońska i hetycka* w pracy zbiorowej *Religie Wschodu*²⁵. Pomimo silnej pozycji naukowej w 1937 r. nie otrzymał etatu w nowopowstałym Seminarium Asyriologicznym na Uniwersytecie Warszawskim, kierowanym przez egiptologa prof. Antoniego Śmieszka. W tym czasie jego sytuacja materialna nadal była trudna, ponieważ zarabiał zaledwie 100 zł miesięcznie, co z trudem wystarczało na skromne życie.

Krótko przed wybuchem wojny otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej na wyjazd do Francji i Wielkiej Brytanii. Miał zamiar odwiedzić ośrodki naukowe w Paryżu i Londynie. Pod koniec sierpnia 1939 r. zjawił się w rodzinnej Moszczenicy, gdzie chciał spędzić urlop u swej siostry Gertrudy Górny. Tam też zastał go wybuch wojny. Po przejściu frontu sprowadził do Moszczenicy swoje książki i notatki, które zostawił na przechowanie u siostry²⁶. W obawie przed aresztowaniem ukrywał przed władzami okupacyjnymi swoje wykształcenie, podjął pracę jako robotnik rolny w gospodarstwie swojej siostry. W tym czasie władze okupacyjne skonfiskowały majątek jego rodziny w Moszczenicy. Chcąc uniknąć konieczności złożenia deklaracji na rzecz niemieckości, Ranoszek w 1940 r. wyjechał na zachód Niemiec, gdzie osiadł w klasztorze werbistów St. Arnold w Neuenkirchen w Nadrenii Północnej Westfalii. Po kilku miesiącach został zadenuncjowany i osadzony w obozie pracy przy zakładach Hermann Göring Werke w Watensted koło Brunszwiku. Dzięki bardzo dobrej znajomości języka niemieckiego od początku grudnia 1942 r. do końca kwietnia 1945 r. był pisarzem przy lekarzu w obozie, gdzie przebywał aż do kłęski Niemiec.

Po wojnie działał na zachodzie Niemiec w Delegaturze Polskiej w Brunszwiku. Brał udział w działaniach mających na celu dopuszczenie Polaków do studiów na Politechnice w Brunszwiku, a od października 1945 do lutego 1946 r.

²² F. Sommer, *Die Ahhijavā-Urkunden*, München 1932; J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 23–24.

²³ J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 25.

²⁴ Tamże, s. 24–25.

²⁵ R. Ranoszek, *Religia asyro-babilońska i hetycka*, [w:] *Religie Wschodu*, red. W. Jabłoński i inni, Warszawa 1938, s. 307–360.

²⁶ P. Taracha, *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 557–558.

wykładał na miejscowych kursach gimnazjalnych²⁷. W marcu tegoż roku został członkiem Okręgowego Komitetu Powrotu do Kraju w Brunszwiku. Zrezygnował z tej funkcji w maju, gdy zdecydował się na powrót do Polski.

Po powrocie do kraju w czerwcu 1946 r., zamieszkał w małym pokoiku na warszawskim Żoliborzu. Zastał tu nową komunistyczną rzeczywistość. Wówczas dowiedział się, że jego książki i notatki pozostawione w domu siostry w Moszczenicy uległy zniszczeniu pod koniec wojny. Ponownie podjął pracę na Uniwersytecie Warszawskim. Na podstawie rekomendacji prof. Ananiasza Zajączkowskiego z Instytutu Orientalistycznego, na początku lipca Rada Wydziału Humanistycznego UW wystąpiła do Ministerstwa Oświaty o mianowanie doc. dr. Rudolfa Ranszka docentem etatowym. Wówczas Ranszek rozpoczął odbudowę katedry hetytologii oraz zaczął tworzyć seminarium literatury Wschodu Starożytnego. Od stycznia 1947 r. był zastępcą profesora w Katedrze Filologii Wschodu Starożytnego, którą stworzył od podstaw na bazie wspomnianego seminarium. W 1949 r. został profesorem nadzwyczajnym warszawskiej uczelni²⁸. Jego śląskie pochodzenie oraz niewielkie udziały w rodzinnej cegielni miały wpływ na przeciągający się proces awansu – mimo że nigdy nie podpisał Volkslisty. Chociaż nie otrzymał jakichkolwiek pieniędzy z rodzinnego interesu, uważano go za kapitalistę²⁹. Wytykano mu rodzinę żyjącą na emigracji oraz fakt, że część jego rodzeństwa podpisała Volkslistę. Konsekwencją tych zarzutów było nie powołanie go na stanowisko kierownika Katedry, mimo że sam ją stworzył, lecz jedynie powierzenie mu w 1948 r. czasowego pełnienia tej funkcji. Dopiero w 1954 r. oficjalnie został kierownikiem Katedry Filologii Wschodu Starożytnego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Badania nad językami Wschodu Starożytnego prowadził głównie w zakresie sumerologii, asyriologii i hetytologii. Dążył do stworzenia polskiego ośrodka badań filologii Wschodu Starożytnego. Tworzył od podstaw bibliotekę kierowaną przez niego Katedry, do której oddawał nawet swoje prywatne książki. Brak dostępu do bieżącej literatury naukowej dotyczącej Wschodu Starożytnego udało mu się pokonać dzięki pomocy rodziny mieszkającej zagranicą, głównie brataników zamieszkałych w Republice Południowej Afryki³⁰. Opłacali oni prenumeratę czasopism i książek dla biblioteki Katedry, która dzięki temu wzbogaciła się m.in. o wydawane przez szkołę brytyjską w Ankarze „Anatolian Studies”³¹.

²⁷ J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 89; J. Musioł, *Rudolf Ranszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 26.

²⁸ *Akt mianowania dr. Rudolfa Ranszka profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego z dn. 16 maja 1949 roku*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranszek...*, s. 37; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 76, 89, 91, 93; J. Musioł, *Rudolf Ranszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 26–27.

²⁹ P. Taracha, *Rudolf Ranszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 559.

³⁰ Karol Ranszek oraz Franciszek Ranszek. Ten pierwszy w czasie wojny dosłużył się stopnia majora. Był dowódcą nocnego dywizjonu myśliwskiego „Lwowskich Puchaczy”.

³¹ P. Taracha, *Rudolf Ranszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 559.

W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych XX w. w Polsce w praktyce nie było możliwości wyjazdów zagranicznych poza blok podległy Związkowi Sowieckiemu. W grudniu 1951 r. prof. Ranoszek udał się na niemal roczny wyjazd naukowy do Pragi, gdzie istniał silny ośrodek naukowy stworzony przez Bedřicha Hroznego. W tym okresie bardzo ograniczyły się również jego możliwości wydawnicze. Jedynym wyjątkiem było wydanie w 1949 r. popularnonaukowej pozycji pt. *Mezopotamia i Syria*³².

Proces tworzenia Katedry cieszył się zyczliwym poparciem dyrektorów Instytutu Orientalistycznego, co było w dużym stopniu zasługą Ranoszka, pozostającego w dobrych stosunkach z wszystkimi pracownikami tej jednostki naukowej. Prowadził wykłady z historii starożytnej w Instytucie Historycznym oraz w Katedrze Archeologii Śródziemnomorskiej. W 1957 r. Rudolf Ranoszek został członkiem Zespołu Rzeczoznawców Filologii Orientalnej. W 1958 r. mianowano go profesorem zwyczajnym. Artykuły jego autorstwa ukazywały się w periodykach naukowych, między innymi w: „Roczniku Orientalistycznym”, „Meandrze”, „Przeglądzie Orientalistycznym”. Wygłaszał odczyty na posiedzeniach naukowych Komitetu Orientalistycznego Polskiej Akademii Nauk. Współpracował z ośrodkami orientalistycznymi w Czechosłowacji i Holandii. Uważano go za jednego z ojców hetytologii. W swoich badaniach ukazał wpływ kultury hetyckiej na kulturę egejską. Stworzył hipotezy o pochodzeniu państwa i ludów Ahijawa i Hetytów. Tych pierwszych utożsamiał z Achajami.

W latach 1948–1958 mieszkał w Warszawie przy ul. Narutowicza w bardzo małym pokoiku w domu akademickim. W związku z groźbą eksmisji z lokum, dzięki wstawiennictwu prof. Witolda Tylocha, otrzymał niewielkie mieszkanie na Mokotowie przy ul. Modzelewskiego³³. Nadal utrzymywał bliskie związki z najbliższą rodziną zamieszkałą w kraju i zagranicą³⁴.

W 1964 r. przeszedł na emeryturę. Mimo to nadal utrzymywał kontakt z warszawską uczelnią. Promował prace magisterskie, opiekował się doktorantami. Młodszy pracownicy naukowcy służyli mu pomocą, opiekowali się nim widząc jego pogłębiającą się nieporadność życiową. Robili mu zakupy i przynosili obiady. W 1980 r., dla uczczenia 85. urodzin profesora Ranoszka, wydana została księga pamiątkowa w postaci specjalnego, jubileuszowego zeszytu „Rocznika Orientalistycznego”³⁵.

³² R. Ranoszek, *Mezopotamia i Syria*, Warszawa 1949.

³³ P. Taracha, *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 560.

³⁴ G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka...*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 16; J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 76, 96–98; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz...*, s. 28–42.

³⁵ *Księga dla uczczenia 85 rocznicy urodzin Rudolfa Ranoszka*, „Rocznik Orientalistyczny” 1980, 41, z. 2.

Na początku lat osiemdziesiątych jego stan zdrowia pogorszył się na tyle, że nie mógł już samotnie mieszkać. W konsekwencji, w 1981 r. opuścił Warszawę i zamieszkał u siostrzeńca Jana Szmuka w Jastrzębiu Zdroju.

Osiągnięcia Rudolfa Ranoszka zostały w końcu dostrzeżone na rodzinnym Górnym Śląsku. W latach osiemdziesiątych, na łamach miejscowej prasy ukazał się szereg poświęconych mu artykułów. Uehonorowano go Złotą Odznaką Zasłużonego w Rozwoju Województwa Katowickiego³⁶. Była to głównie zasługa Józefa Musioła³⁷, który postanowił upowszechnić dokonania Ranoszka. Po cyklu spotkań w 1983 r., Musioł wydał kilka artykułów i krótką biografię *Rudolf Ranoszek, człowiek – uczonek – badacz. W 90-tą rocznicę urodzin*³⁸. Władze państwowe wysłały Ranoszkowi listy gratulacyjne z okazji 90-rocznicy urodzin³⁹. Musioł zainicjował również nadanie mu tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego, co nastąpiło w dniu 8 maja 1985 r., mimo że Ranoszek wzbierał się przed przyjęciem tej godności. Uważał, że ludzie nauki nie powinni zabiegać o zaszczyty⁴⁰. Promotorem przewodu był prof. dr hab. Ireneusz Opacki, który w uzasadnieniu napisał, że za przyznaniem tytułu doktora *honoris causa* prof. Ranoszkowi przemawia „wierność nauce, wierność potrzebom polskiej kultury narodowej, wierność sobie oraz wierność polskości Śląska”⁴¹. Oceny dorobku naukowego prof. Ranoszka dokonali prof. Witold Tyloch – kierownik Zakładu Filologii Wschodu Starożytnego, Egipтологии i Hebraistyki Instytutu Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. Kazimierz Polański z Uniwersytetu Śląskiego. Należy pamiętać, że w ówczesnych uwarunkowaniach politycznych profesor Ranoszek nieco odbiegał od wzorca naukowca, m.in. poprzez postawę życiową oraz przywiązanie do wyznania katolickiego⁴².

W swoich badaniach Rudolf Ranoszek, obok rozważań filologicznych, analizował związki Azji Mniejszej z cywilizacją egejską. Interesowała go historia i religia ludów Bliskiego Wschodu⁴³. Prowadził badania nad kreteńskim pismem

³⁶ Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka..., *Legitymacja nr 78425 Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego z dn. 09.06.1983*.

³⁷ Józef Musioł (1933–nadal) – polski prawnik, doktor nauk prawnych, adwokat, sędzia Sądu Najwyższego, wiceminister sprawiedliwości.

³⁸ J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz*..., s. 65–119.

³⁹ Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka..., *Pismo przewodniczącego Rady Państwa z dn. 24.03.1984*.

⁴⁰ *Dyplom nadania Rudolfowi Ranoszkowi tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Śląskiego z 1986 roku*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek*..., s. 51; J. Musioł, *Cicho żyć*..., s. 65; T. Aleksandrowicz, *Profesor Rudolf Ranoszek doctor honoris causa Universitatis Silesienis*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek*..., s. 37; G.B. Szewczyk, *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*..., [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek*..., s. 17; J. Musioł, *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz*..., s. 47.

⁴¹ T. Aleksandrowicz, *Profesor Rudolf Ranoszek*..., s. 40–41.

⁴² Tamże, s. 39.

⁴³ J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek*..., s. 25.

linearnym B. Ponadto napisał rozdział do wydanego w 1968 r. *Zarysu dziejów religii* pod redakcją Józefa Kellera poświęcony *Religiom Mezopotamii*⁴⁴. Praca ta cieszyła się wielką popularnością i była wielokrotnie wznawiana, mimo że miała charakter popularnonaukowy. Do dzisiaj jest najbardziej wartościowym dziełem omawiającym w sposób zbiorczy religie Mezopotamii na przestrzeni dziejów. Problemy religii starożytnej Mezopotamii omówił również w pracy zbiorowej pod redakcją Jana Brauna pt. *Mezopotamia*, w której umieszczono rozdział: *Religie starożytnej Mezopotamii ze szczególnym uwzględnieniem religii babilońsko-asyryjskiej*⁴⁵. Podkreślał znaczenie religii dla dziejów nie tylko kulturalnych, ale również politycznych państwa asyryjskiego. W 1959 r. wybrał i przetłumaczył teksty babilońskie do antologii pt. *Rylcem i trzcina: myśli starożytnego Wschodu*⁴⁶. Ponadto jego autorstwa były hasła dotyczące historii i kultury Wschodu Starożytnego zamieszczone w *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej* wydanej przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe⁴⁷.

Jego stosunki z młodszymi pracownikami i studentami były pełne serdeczności. Był dla swoich uczniów niekwestionowanym mistrzem. Uważał, że studenci powinni znać języki obce, dlatego niejednokrotnie polecał im zaznajomić się na następne zajęcia z konkretną literaturą obcojęzyczną. Wyraźnie promował swoich najlepszych magistrantów i doktorantów⁴⁸. Do końca pozostał niezwykle skromnym, unikającym zaszczytów człowiekiem. Powtarzał, że „najcenniejszymi orderami są moi uczniowie”⁴⁹. Wśród jego uczniów było wielu wybitnych historyków i archeologów, którzy zostali profesorami Uniwersytetu Warszawskiego m.in. Maciej Popko, Krystyna Łyczkowska, Henryk Samsonowicz, Michał Gawlikowski i Tadeusz Sarnowski⁵⁰.

Priorytetem były dla niego badania naukowe. Nigdy nie interesował się polityką. Niezbyt orientował się w rzeczywistości panującej w Polsce. Przez całe życie był niezwykle religijny. Miał zwyczaj codziennego czytania Biblii. Wiara pomagała mu w znoszeniu trudów codziennego życia. Nie przywiązywał znaczenia do rzeczy materialnych. Chodził schludnie ubrany w te same marynarki.

⁴⁴ R. Ranoszek, *Religie Mezopotamii*, [w:] *Zarys dziejów religii*, red. J. Keller i inni, Warszawa 1968, s. 263–288; A. Trojnar, *Badania prof. Rudolfa Ranoszka nad kulturą starożytnej Asyrii*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 29.

⁴⁵ R. Ranoszek, *Religie starożytnej Mezopotamii ze szczególnym uwzględnieniem religii babilońsko-asyryjskiej*, [w:] *Mezopotamia: praca zbiorowa*, red. J. Braun, Warszawa 1971, s. 212–233.

⁴⁶ *Rylcem i trzcina: myśli Starożytnego Wschodu, wybrali i przeł. z oryginałów T. Andrzejewski, A. Szczudłowska – teksty egipskie, R. Ranoszek – teksty babilońskie, W. Tubielewicz – teksty hebrajskie i aramejskie*, Warszawa 1959 (Myśli Srebrne i Złote: seria wschodnia).

⁴⁷ *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa 1962–1970, t. 1–12.

⁴⁸ J. Rostropowicz, *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 26.

⁴⁹ J. Musioł, *Szanowni państwo*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek...*, s. 58.

⁵⁰ P. Taracha, *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 560.

Miał sylwetkę zawsze wyprostowaną, co w połączeniu z ubiorem wprowadzało pewną sztywność. Jako profesor był bardzo skromny i życzliwy w stosunku do kolegów i studentów. Mimo że jego dochody nie były zbyt wysokie, wspomagał finansowo młodszych pracowników naukowych.

Był niezwykle sumiennym i obowiązkowym naukowcem i nauczycielem akademickim. We wtorki i czwartki o godzinie dwunastej pojawiał się w swojej katedrze. Gdy był chory, zapraszał studentów do swojego mieszkania, gdzie dawał wykład leżąc w łóżku. Wyrażał się bardzo precyzyjnie i był niezwykle oszczędny w słowach. Wypowiadał wyważone sądy. Do końca życia poszerzał horyzonty myślowe. Przyswajał sobie wiedzę nie tylko historyczną i był swoistą „chodzącą encyklopedią”, potrafił wypowiadać się rzeczowo niemal na każdy temat⁵¹. W czasie wykładów skupiał się na najważniejszych kwestiach. Nie prowadził regularnego kursu, a skupiał się tylko na wybranej problematyce.

Prof. Ranoszek został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1958 r.)⁵², Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1983 r.)⁵³, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1986 r.)⁵⁴ oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1984)⁵⁵.

Rudolf Ranoszek zmarł 8 kwietnia 1986 r. w wieku 92 lat. Mszy św. pogrzebowej przewodniczył i homilię wygłosił jego dawny uczeń z katowickiego gimnazjum ks. bp Herbert Bednorz. Ranoszek został pochowany w rodzinnym grobowcu w Moszczenicy⁵⁶. Muzeum poświęcone prof. Rudolfowi Ranoszkowi znajduje się przy Szkole Podstawowej nr 16 w Jastrzębiu Zdrój-Moszczenicy, która od 1988 r. nosi jego imię, podobnie jak jedna z ulic w tej miejscowości.

Rudolf Ranoszek był wybitnym uczonym, niewątpliwie prekursorem badań hetytologicznych w Polsce oraz liczącym się badaczem w światowej hetytologii. Wykazał związki między Hetytami a światem greckim, zwłaszcza ich wpływ na kulturę grecką. Jego prace naukowe wniosły bezsporny wkład do światowego dorobku filologii Wschodu Starożytnego. Jego życie naukowe można podzielić zasadniczo na dwa okresy. Pierwszy przypadający na czasy II Rzeczypospolitej to okres największych osiągnięć badawczych. Niestety w tym czasie jego potencjał badawczy nie został w pełni wykorzystany przez polskie placówki naukowe, które nie zdecydowały się na zatrudnienie go na etacie profesora. Okres ten został

⁵¹ P. Taracha, *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Portrety uczonych...*, s. 560.

⁵² Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka..., *Legitymacja nr C-20029 Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski z dn. 10.05.1958*.

⁵³ Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka..., *Legitymacja nr 1129–83 Krzyża Komandorskiego Odrodzenia Polski z dn. 18.05.1983*.

⁵⁴ Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka..., *Legitymacja nr 898–86 Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski z dn. 26.03.1986*.

⁵⁵ Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranoszka..., *Legitymacja nr 40134 Medalu Komisji Narodowej z dn. 29.03.1984*.

⁵⁶ J. Musioł, *Cicho żyć...*, s. 113–114.

przerwany przez II wojnę światową. Po jej zakończeniu Rudolf Ranożek, pomimo przeszkód stawianych przez nowe komunistyczne władze, kontynuował nie tylko badania naukowe, ale również przyczynił się do powołania na Uniwersytecie Warszawskim liczącego się ośrodku badań nad kulturą Wschodu Starożytnego. Swoje życie poświęcił pracy naukowej, żył skromnie i nigdy nie szukał rozgłosu. Jego życiowa maksyma brzmiała: „cicho żyć, cicho pracować, cicho odejść”.

Bibliografia:

Muzeum im. Profesora Rudolfa Ranożka przy Szkole Podstawowej nr 16 w Jastrzębiu Zdrój

Dyplom doktorski Rudolfa Ranożka wydany przez Uniwersytet Wrocławski w 1922 roku.

Legitymacja nr 1129-83 Krzyża Komandorskiego Odrodzenia Polski z dn. 18.05.1983.

Legitymacja nr 40134 Medalu Komisji Narodowej z dn. 29.03.1984.

Legitymacja nr 78425 Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego z dn. 09.06.1983.

Legitymacja nr 898-86 Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski z dn. 26.03.1986.

Legitymacja nr C-20029 Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski z dn. 10.05.1958.

Pismo przewodniczącego Rady Państwa z dn. 24.03.1984.

Akt mianowania dr. Rudolfa Ranożka profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego z dn. 16 maja 1949 roku, [w:] Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranożek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 47.

Aleksandrowicz T., Profesor Rudolf Ranożek doctor honoris causa Universitatis Silesienis, [w:] Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranożek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 37–44.

Ćwiklińska E.B., Rudolf Ranożek-gliwicki gimnazjalista, [w:] Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranożek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 60–61.

Dyplom nadania Rudolfowi Ranożkowi tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Śląskiego z 1986 roku, [w:] Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranożek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 51.

Księga dla uczczenia 85 rocznicy urodzin Rudolfa Ranożka, „Rocznik Orientalistyczny” 1980, 41, z. 2.

Księga Pamiątkowa Państwowego Gimnazjum i Liceum w Rybniku: 1922–1947, Rybnik 1947.

Majewski L., Szkoła Podstawowa nr 16 im. Profesora Rudolfa Ranożka w Jastrzębiu Zdroju, [w:] Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranożek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 62–63.

Melich A., Kilka wspomnień, [w:] Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranożek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 54–55.

Musioł J., Cicho żyć, cicho pracować, cicho odejść..., [w:] Ślżacy, red. J. Musioł, Katowice 1987, s. 65–119.

- Musiół J., *Rudolf Ranoszek. Człowiek – Uczony – Badacz. W 90-tą rocznicę urodzin*, Warszawa 1984.
- Musiół J., *Szanowni państwo*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 56–59.
- Ranoszek R., *Kronika króla hetyckiego Tuthaljasa (IV)*, Polskie Towarzystwo Orientalistyczne, Lwów 1934.
- Ranoszek R., *Mezopotomia i Syria*, Czytelnik, Warszawa 1949.
- Ranoszek R., *Religia asyro-babilońska i hetycka*, [w:] *Religie Wschodu*, red. W. Jabłoński i inni, „Biblioteka Wiedzy” Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa 1938, s. 307–360.
- Ranoszek R., *Religie Mezopotamii*, [w:] *Zarys dziejów religii*, red. J. Keller i inni, Książka i Wiedza, Warszawa 1968, s. 263–288.
- Ranoszek R., *Religie starożytnej Mezopotamii ze szczególnym uwzględnieniem religii babilońsko-asyryjskiej*, [w:] *Mezopotamia: praca zbiorowa*, red. J. Braun, PWN, Warszawa 1971, s. 212–233.
- Ranoszek R., *Traktat króla hetyckiego Arnuwandasa z kraju Ismirika*, „Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego XXXII” 1938, t. 37, s. 25–30.
- Rostropowicz J., *Rudolfa Ranoszka badania nad światem starożytnym*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 19–27.
- Rylcem i trzcina: myśli Starożytnego Wschodu, wybrali i przeł. z oryginałów T. Andrzejewski, A. Szczudłowska – teksty egipskie, R. Ranoszek – teksty babilońskie, W. Tubielewicz – teksty hebrajskie i aramejskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1959 (Myśli Srebrne i Złote: seria wschodnia).
- Sommer F., *Die Ahhijavā-Urkunden*, Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 1932 (Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Abteilung. Neue Folge, t. 6).
- Szewczyk G.B., *Śląski rodowód Rudolfa Ranoszka*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 9–18.
- Taracha P., *Rudolf Ranoszek 1894–1986*, [w:] *Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego po 1945, L-R*, red. A.K. Wróblewski, W. Baraniewski, W. Tygielski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016, (Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016), s. 553–563.
- Trojnar A., *Badania prof. Rudolfa Ranoszka nad kulturą starożytnej Asyrii*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Rudolf Ranoszek. Z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, red. J. Śliwiok, WGTPN, Katowice 2002, s. 29–35.
- Wielka encyklopedia powszechna PWN*, PWN, Warszawa 1962–1970, t. 1–12.